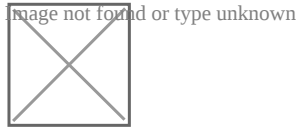

«Χριστὸς γεννᾶται - Ἀλητινῶς γεννᾶται»

Χριστουγεννιάτικα Καππαδοκίας

/ [Πεμπτούσια](#)

Τὸ νὰ ἀπαριθμήσει κανεὶς τὰ διάφορα ἔθιμα τῶν Καππαδοκῶν, τουρκοφώνων καὶ ἑλληνοφώνων, τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Δωδεκαημέρου ἀποτελεῖ ἴσως μία στείρα ἐπαναλαμβανόμενη ἐτησίως περιγραφικὴ λαογραφία μὲ ἀντικειμενικὸ ἐρώτημα: πρὸς τί; Μήπως τὰ ἴδια ἢ περίπου τὰ ἴδια ἔθιμα δὲν ἐπαναλαμβάνονται καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τοῦ Μικρασιατικοῦ ἢ τοῦ ἐν γένει Ἑλληνισμοῦ; Θὰ μπορούσε ἄραγε ἡ ἔκθεση τῶν χριστουγεννιάτικων ἐθίμων, ὅπως ἡ προετοιμασία ἐδεσμάτων, στὴν ὁποία ἀναφερόμαστε συχνὰ, νὰ προσφέρει μία εἰκόνα μεγαλύτερου πνευματικοῦ βάθους στὸν ἀναγνώστη ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἔχει ἤδη σχηματίσει γιὰ τὸν καππαδοκικὸ Ἑλληνισμό; Ἡ ἄλλως, ἦταν ὁμοιογενὴς αὐτὸς ὁ Ἑλληνισμὸς ἢ περιέκλειε ἰδιαιτερότητες καὶ διαφορὲς στὶς κοινότητές του, οἱ ὁποῖες ἀντανάκλῳνται καὶ στὰ ἔθιμα;

Ἐν τέλει, ποῖα ἡ σχέση τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ καὶ κυρίως τοῦ σημερινοῦ μὲ αὐτὸν ποὺ προϋπήρχε τῆς ἐπαισχύντου ἱστορικῆς λοβοτομῆς του τὸ 1922-1924; Τέτοιου εἴδους ἐρωτήματα δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀπαντηθοῦν κυρίως διότι μᾶς φέρνουν μπροστὰ σὲ ἱστορικὰ, ἐθνικὰ ἀλλὰ καὶ προσωπικὰ ἀδιέξοδα.

Ὡστόσο, ὅπως κάποτε τὰ παιδιὰ ἔπαιζαν μὲ τὶς ψηφίδες, ἔτσι καὶ τώρα ἀπὸ ἱστορικὲς ψηφίδες καὶ μαρτυρίες παλαιότερων παίρνουμε μία γεύση τοῦ χαρακτήρα καὶ τῆς νοοτροπίας τῶν μικρασιατῶν προγόνων μας.

[kappadokia2](#)

Ἦταν ἰδιαίτερα φλύαροι οἱ Καππαδόκες, περισσότερο, ὥς εἴθισται, οἱ Καππαδόκισσες, κυρίως ἀπευθυνόμενοι στὸν Χριστὸ, στὴν Παναγία καὶ τοὺς ἁγίους. Ἡ ἐπικοινωνία τους αὐτὴ ἦταν συχνότατη, γινόταν δὲ μὲ ἀφορμὴ κάθε καθημερινὴ τους ἀπασχόληση. Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπίτι ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους λέγοντας «Κύργε Ὑοῦ Χριστὲ καὶ Παναΐα, ἤλεαμ'». Στὴν ἐργασία στὰ χωράφια, στὸ σκάψιμο «Παναΐα μ', νὰ δώκ'ς ὅλα φάρωση καὶ καλοσύνη. Ἐμεῖς σὴν ποδιὰ σ' κι ἐσὺ φύτρωσέ το».

Στὶς οἰκειακὲς ἀσχολίες, στὸ μαγεῖρεμα, στὸ ἄλεσμα τοῦ σταριοῦ, ἀδειάζοντας τὰ ἄλευρα στὴν ἀποθήκη τὰ σταύρωναν καὶ ἔκαναν εὐχή. Σταύρωναν καὶ θύμιαζαν τὰ ζῶα καὶ τοὺς σταύλους, τὰ ἐπιπλα, τὰ ροῦχα, τὰ σκεύη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ βρίσκονται σὲ μία διαρκὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Οὐρανὸ. Οἱ ἐτοιμόγεννες γυναῖκες, οἱ ταξιδιωτὲς πρὶν τὴν ἀναχώρηση, οἱ μελλόνυμφοι κοινωνοῦσαν. Στὴν ἀρρώστεια «Χριστὲ δῶσ' με τὴν καλοσύνη μου» (κάνε με καλὰ). Στὸ θάνατο «Χριστὲ, ἔπαρ' τὴν ψυχή μου» (πάρε τὴν ψυχὴ μου). Θύμιαζαν ὅλα τὰ δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοὺς ἐνοίκους κάθε Τετάρτη, Παρασκευὴ, Σάββατο καὶ Κυριακὴ βράδυ, καθὼς καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς καὶ ἀνήμερα τῶν ἑορτῶν. Τὸ καντήλι τοῦ κάθε σπιτιοῦ ἔκαιγε συνεχῶς καὶ μόνο οἱ πολὺ φτωχοὶ τὸ ἄναβαν παραμονὴ καὶ ἀνήμερα τῶν μεγάλων ἑορτῶν καὶ κάποτε Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ (Ἀνακού).

Ἡ δεσποτικὴ ἑορτὴ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ λεγόταν ἀπὸ τοὺς τουρκόφωνους Καππαδόκες προγόνους μας «Κιουτσούκ Πασκελέ» (Μικρὸ Πάσχα) (Ἄκσεραϊ-Γκέλβερι) ἢ «Κιουτσκούκ Μπαϊράμ» (Ἰκόνιο), ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἐλληνόφωνους Φαρασιῶτες «Τοῦ Χριστοῦ ὁ Πάσκας» καὶ στὴν Ἀνακού «Χριστοῦ τὸ Πάσκα». Σὲ κάθε περίπτωση δηλαδὴ ἡ ἀναφορὰ τοὺς στὴν ἡμέρα τῆς Γεννήσεως γινόταν πάντα σὲ σχέση μὲ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, τὴν «Μπουγιούκ Πασκελὲ» (Ἄκσεραϊ-Γκέλβερι) ἢ «Μέγα Πάσκα» (Ἀνακού) ἢ «Μέγα Πάσκας» ἢ «Τὸ Μέγον ὁ Πάσκας» (Φάρασα).

Ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ γιὰ ὅλο τὸ Δωδεκαήμερο, «τὰ Δωδεκάμερνα» (Ἀνακού), «Ρωρεκαήμερο» (Σίλλη Ἰκονίου), ποὺ λεγόταν καὶ «βγκοημένα ἡμέρες» ἢ «μεγάλα ἡμέρες» (Φάρασα) οἱ ψυχὲς τῶν νεκρῶν ἔβγαιναν καὶ τριγύριζαν στὴ γῆ, ὅποτε οἱ ἐν ζωῇ εὐχόνταν ὑπὲρ αὐτῶν «Ἐτὰ τὰ Δωδεκάμερνα νὰ ἦταν δώδεκα χρόνους, νὰ χόρταιναμ' τὸν κόσμον μας, νὰ χόρταιναμ' τὰ μέρη μας» (Ἀνακού).

Λίγα μόνο χρόνια πρὸ τῆς Ἀνταλλαγῆς ἐπετράπησαν ἀπὸ τὸ τουρκικὸ καθεστῶς οἱ κωδωνοκρουσίες κατὸπιν ἀδείας ἀπὸ τὶς ἀρχές, ὅποτε ἀρκετὲς ἐκκλησίες ἐξοπλίστηκαν μὲ καμπάνες, φυσικὰ μικρῶν διαστάσεων. Πρὸ αὐτῶν λειτουργοῦσαν, πάλι κατόπιν ἀδείας, τὰ ξύλινα ἢ σιδερένια σήμαντρα, «τοὺς σημίντρος» ἤδη ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ, ἐνῶ σὲ περιόδους ἀπαγόρευσης ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς, οἱ Χριστιανοὶ εἰδοποιοῦνταν γιὰ τὶς ἀκολουθίες μὲ σεντόνι ποὺ ἀνέμιζε ὁ καντηλανάφτης ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ ναοῦ. Λόγω τῆς νυκτερινῆς ἔναρξης τῆς χριστουγεννιάτικης λειτουργίας, πέρα ἀπὸ τὶς καμπάνες ἢ τὰ σήμαντρα, ὁ καντηλανάφτης μαζί μὲ ἐπιτρόπους εἰδοποιοῦσαν τοὺς Χριστιανοὺς χτυπώντας τὶς πόρτες τοὺς. Ἀλλὰ καὶ οἱ γείτονες μεταξὺ τοὺς παρακινοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο γιὰ νὰ ξεκινήσουν μαζί γιὰ τὴν ἐκκλησία.

Οἱ Χριστιανοὶ, ντυμένοι στὰ γιορτινὰ τοὺς, (συνήθως φορεσιὲς ἀπὸ τσόχα)

προχωροῦσαν γιὰ τὴν ἐκκλησίᾳ παρέες-παρέες . Ὅπως βλέπουμε σήμερα καὶ στὴν ἀναπαράστασι τοῦ πομπικοῦ χορευτικοῦ φαρασιώτικου τραγουδιοῦ *Χυτᾶτε νὰ ὑπᾶμε σὸν Ἐξ-Βασίλη*, γιὰ νὰ βλέπουν τὸ δρόμο κρατοῦσαν φαναράκια ἢ πυρσοὺς, διότι τὴν ὥρα τῆς χριστουγεννιάτικης θείας λειτουργίας ἐπικρατεῖ τὸ πιὸ βαθὺ σκοτάδι. Ἐνδεχομένως δὲ νὰ βάδιζαν ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ νὰ κρατιόντουσαν ἀπὸ τὸ ροῦχο τοῦ μπροστινοῦ τους λόγῳ τοῦ δύσβατου τῆς περιοχῆς, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω χορό. Τὴ νύχτα τῆς Παραμονῆς δὲ, ὅπως καὶ τῶν Φώτων, ἀγρυπνοῦσαν στὰ δώματα τῶν σπιτιῶν καὶ ἔβλεπαν ποὺ ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί.

Τόσο οἱ ἱερεῖς, στὴν πλειονότητὰ τους ἀγράμματοι, ὅσο καὶ τὸ πλήρωμα ζοῦσαν τὸ μυστήριό ὡς ἄνθρωποι ἀπλοὶ, ἀγαθοὶ, μὲ βαθιὰ πίστι καὶ εὐλάβεια. Οἱ ἱερεῖς εἰδικὰ ἦταν τόσο σεβαστοὶ ἀπὸ ὅλους ὥστε Χριστιανοὶ καὶ μουσουλμάνοι σηκώνονταν ὄρθιοι ὅταν τοὺς ἔβλεπαν ἀπὸ μακριά, τὰ δὲ παιδιὰ ἔσπευδαν τρέχοντας νὰ τοὺς φιλήσουν τὸ δεξιὸ χέρι καὶ νὰ ἀποσπάσουν τὴν εὐλογία τους. Οἱ ἱερεῖς ἀμοίβονταν ἀπὸ τὸ ἐκκλησιάσμα κάθε χρόνο μὲ μία συμμετοχὴ ἀνάλογη τῶν δυνατοτήτων τῆς κάθε οἰκογένειας πλὴν τῶν ἀπόρων.

Οἱ Χριστιανοὶ, μὲ τὴν εἴσοδὸν τους στὴν ἐκκλησίᾳ προσκυνοῦσαν στὸ προσκυνητάρι, ἓνα γιὰ τοὺς ἄνδρες καὶ ἓνα γιὰ τὶς γυναῖκες, ἀναβάν τὸ κερί τους καὶ πήγαιναν στὶς θέσεις τους. Οἱ ἄνδρες δεξιὰ, οἱ ἡλικιωμένες γυναῖκες ἀριστερὰ, οἱ νεώτερες στὸν γυναικωνίτη. Τὰ κορίτσια πήγαιναν στὴν ἐκκλησίᾳ μόνο τὰ Χριστούγεννα, τὸ Πάσχα καὶ τὸ Δεκαπενταύγουστο καὶ στέκονταν πάντοτε ὄρθια. Τὰ παιδιὰ ἐκκλησιάζονταν πάντοτε. Ἄν κάποιος ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ποὺ βρίσκονταν στὸ χωριὸ δὲν ἀπουσίαζε στὴν ξενητεῖᾳ ἀλλὰ δὲν ἐμφανιζόταν οὔτε στὴν ἐκκλησίᾳ, οἱ φίλοι του κρατώντας ἀναμμένη λαμπάδα τὸν ἀναζητοῦσαν στὸ σπίτι του καὶ τὸν συνόδευαν μέχρι τὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας.

Στὶς μεγάλες δεσποτικὲς καὶ θεομητορικὲς ἑορτὲς σταματοῦσαν τὶς μεταξὺ τους προστριβές, ἐξομολογοῦνταν, ζητοῦσαν συγχώρεση ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ κοινοῦσαν ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι. «*Σχώρει με καὶ Θεγὸς συχωρέσ' - Θεγὸς συχωρέσ'* » (Ἀνακού). Ἄν εἶχαν πολλὰς ἁμαρτίες, ὁ κανόνας τους ἦταν ἕκατὸ ἢ καὶ περισσότερες μετάνοιες. Ἄν ἐπρόκειτο γιὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα, δὲν μποροῦσαν νὰ κοινωνήσουν. Στὸ τέλος τῆς χριστουγεννιάτικης λειτουργίας ὁ ἱερέας ἀπὸ τὴν Ὡραία Πύλῃ ἔλεγε τὸ «*Χριστὸς γεννᾶται*», «*Χριστὸς ἐτέχθη*» (Ἄκσεραϊ-Γκέλβερι) ἢ «*Χριστὸς ἀτέχτη*», (Φάρασα) καὶ τὸ πλήρωμα ἀπαντοῦσε «*Ἀλητινῶς γεννᾶται*», «*Ἀλητινῶς ἐτέχθη*» (Ἄκσεραϊ-Γκέλβερι) ἢ «*᾿ληθώτικ' ἀτέχτη*», «*᾿ληθώτικα ἦρτε*» (Φάρασα), χαιρετισμὸς ποὺ ἐπαναλαμβάνονταν ἀπὸ ὅλους ὅλη τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ τὶς δύο ἐπόμενες ἡμέρες.

Τὰ χαράματα, κατὰ τὴν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησίας ἔφευγαν πρῶταν οἱ γυναῖκες μὲ τὰ

κορίτσια ἐνῶ οἱ ἄνδρες ἀκολουθοῦσαν. Μετὰ τῇ χριστουγεννιάτικῃ θείᾳ λειτουργίᾳ, ἓνα μέλος ἀπὸ κάθε οἰκογένεια μοίραζε στὴν ἑξοδο φαγώσιμα, συνήθως καϊμάκι μὲ μέλι ἢ χαλβὰ ἢ τηγανιτὰ αὐγὰ σὲ ψωμί καὶ λίγο ρακὶ γιὰ τὶς ψυχὲς τῶν νεκρῶν ἢ γιὰ τάματα.

Ἐπιστρέφοντας στὰ σπίτια τοὺς τὰ παιδιὰ ἀσπάζονταν τὰ χέρια τῶν μεγαλυτέρων τοὺς καὶ χαιρετοῦσαν μὲ τὸ «Χριστὸς ἐτέχθη-Ἀλητινῶς ἐτέχθη», «Καὼς ἦρτεν τζαὶ ὁ Πάσκα-᾿ληθώτικα ἦρτε» (Φάρασα). Τὸ ἀπαραίτητο χριστουγεννιάτικο ἔδεσμα ἦταν τὸ «χέρσε» δηλαδὴ πληγούρι βρασμένο σὲ ζωμὸ ἀπὸ χοντρὰ κόκκαλα. Πέραν τούτου στὸ τραπέζι συνήθως ὑπῆρχε εἴτε κοτόπουλο εἴτε κάποιον μεγάλο ζῶο, τὸ ὁποῖο ἐσφάζετο καὶ μοιράζονταν ἀνάμεσα σὲ πολλὰς οἰκογένειες μαζί. Πίτες, τυρί καὶ γλυκὰ συμπλήρωναν τὸ γιορτινὸ τραπέζι. Πάντα χωρίζαν ἓνα πιάτο φαγητὸ γιὰ τοὺς φτωχοὺς. «Τσὴ φουκαράροι ὅ,τι μαεὶριβναμ, ρώνιναμ ἓνα μικρὸ πιάτο, ψήναμι καλὰ φαϊά. Ἀφήνης κι ἂν ρέν ἦταν, ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ ἔρωναμ’ το, ρώνιναμ’ ἀπὸ’να μικρὸ πιάτο» (Στοὺς φτωχοὺς ὅ,τι μαγειρεύαμε δίναμε ἓνα μικρὸ πιάτο, ψήναμε καλὰ φαγιά. Παρεκτὸς κι ἂν δέν ἦταν, τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ τὸ δίναμε, δίναμε ἀπὸ ἓνα μικρὸ πιάτο) (Σίλλη Ἰκονίου).

Ἄν ὁ καιρὸς βοηθοῦσε, τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων συγκεντρώνονταν οἱ ἡλικιωμένες γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια ντυμένα μὲ τὰ γιορτινὰ τοὺς στὰ δώματα τῶν σπιτιῶν (Ἄκσεραϊ-Γκέλβερι) ἢ στὸ χοροστάσι τοῦ χωριοῦ (Ἀνακού), ὅπου ξεκινοῦσε ὁ χορὸς καὶ ὅπου διστακτικὰ ὕστερα ἐμφανίζονταν τὰ λίγα παλληκάρια, τὰ ὁποῖα ὅμως δέν χόρευαν. Οἱ ἄνδρες διασκέδαζαν στὰ σπίτια. Χαρακτηριστικὰ τῆς συνείδησης τῆς ιστορικῆς συνέχειας τῆς Ρωμιοσύνης στὶς διάφορες περιοχὲς τῆς Καραμανίας ἦταν τὰ τραγούδια ποὺ ἐλέγοντο καὶ χορεύονταν κατὰ τὶς γιορτινὲς αὐτὲς ἡμέρες στὰ χοροστάσια. Οἱ καππαδοκικοὶ χοροὶ εἶναι γενικὰ ἀργόσυρτοι, ἱεροπρεπεῖς καὶ τελετουργικοὶ, καθὼς καὶ αὐστηρὰ προορισμένοι νὰ χορεύονται ἀπὸ συγκεκριμένα πρόσωπα καὶ σὲ συγκεκριμένη διάταξη. Ἐπρόκειτο γιὰ τὰ τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου καὶ τῶν παραλογῶν ὅπως αὐτὰ διέσωζαν τὰ κατὰ τόπους γλωσσικὰ ἰδιώματα:

Σήραν παιδὶν ἐγέννησεν καὶ λείν’ τονε Πορφύρη

Ἐνα χωριὸ καλὸ χωριό, ἀμὰ νερὸν δέν ἔσει

Ἦρταν τὰ γιορτὲς καὶ τοὺς ἀγιάς ἡμέρες

Ἐννιὰ μαστόροι τῶχτιναν τ’ Ἄντανas τὸ γεφύρι (Ἀνακού)

Τῇ δεύτερῃ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέννων οἱ παντρεμένες γυναῖκες πῆγαιναν ἐπίσκεψη στοὺς γονεῖς τους, τοὺς χαιρετοῦσαν μὲ τὸν χριστουγεννιάτικο χαιρετισμὸ καὶ τοὺς φιλοῦσαν τὸ χέρι.

Ὅλες οἱ ὡς ἄνω συνήθειες, ὅπως καὶ ἄλλες ποὺ χαρακτηρίζαν τοὺς Μικρασιάτες ἐν γένει, δὲν περιορίζονταν σὲ ἓνα στεγνὸ τύπο ἀλλὰ, ὅπως ἐλέχθη, συνοδεύονταν ἀπὸ τὴν ἀπλότητα, τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἀμεσότητα τῆς κοινωνίας τῶν μελῶν εἰς ἓν ὡς μελῶν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ακούστε το κείμενο:

%terzzzzz%

Βιβλιογραφία

Κωστάκης, Θ., *Ἡ Ἀνακού*, [Καπαδοκία 10] ΚΜΣ, Ἀθήνα 1963

Πετρόπουλος, Δ.-Ἀνδρεάδης, Ἑρμ., *Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ στὴν περιφέρεια Ἀκσεραϊ-Γκέλβερι*, [Καπαδοκία 12] ΚΜΣ, Ἀθήνα 1971

Λουκόπουλος, Δ.,- Πετρόπουλος, Δ., *Ἡ λαϊκὴ λατρεία τῶν Φαράσων*, [Καπαδοκία 3] ΚΜΣ, Ἀθήνα 1949

Κελέσογλου, Κ., «'Σὸν Ἑξ-Βασίλῃ': Χορευτικὸ πομπικὸ τραγούδι τῆς Καπαδοκίας», ἐφημ. *Μνήμη* 5 (Ἰαν. 2011) 23

Ἀρχεῖο Προφορικῆς Παράδοσης ΚΜΣ, Φάκελος Λυκαονία – Περιφέρεια Ἰκονίου 1, ΚΜΣ, Ἀθήνα